

Derk Jan Stobbelaar
Hogeschool Van Hall Laren-
stein, Velp
Edgar van Groningen
Christelijke Agrarische
Hogeschool, Dronten

Landschapsbeheer en een gelukkig huwelijk

De ligging van het
Westerkwartier bij
Beetsterzwaag
(bron: Google Earth)

DE KACHEL IN BEETSTERZWAAG

Beetsterzwaag ligt in het coulissenlandschap van het Westerkwartier in Friesland, een landschap van weiden die worden omzoomd door houtwallen en elzensingels. Niet vreemd dus dat hier één van de eerste grotere houtgestookte energiecentrales van Nederland staat. Deze biomassa-installatie verwarmt water door houtsnippers te verbranden. Dat water komt via een lange buis terecht bij een warmtewisselaar, die is aangesloten op het regulier CV-systeem van het nabijgelegen Revalidatiecentrum Friesland, dat er een sporthal en zwembad op behaaglijke temperaturen mee stookt. Ook de school voor meervoudig gehandicapten Lyndensteyn verwarmt haar ruimten met houtsnippers uit het landschap. Het water wordt gestookt op 92 gra-

den en komt via een vijfhonderd meter lange buis op 90 à 91 graden bij het centrum en de school aan. De warmtewisselaar zorgt ervoor dat het water op gebruikstemperatuur komt. Het handige van biomassa is dat het zeven dagen per week en 24 uur per dag beschikbaar is. Dit in tegenstelling tot wind- of zonne-energie, waar je afhankelijk bent van de weersomstandigheden. Door de installatie is het jaarlijkse gasverbruik van beide instellingen teruggelopen van 400.000 naar 80.000 kubieke meter. De installatie zorgt dus voor een reductie van ongeveer 80 procent van de fossiele energievraag en daardoor ook van de CO₂-uitstoot. Volgens Dirk de Boer, initiatiefnemer van het project vanuit DLG, heeft de bereidwillige houding van het zorgcentrum een belangrijke rol gespeeld

en biomassa: elijk

in het slagen van het project. “Ze wilden sowieso meedoen, als wij maar konden garanderen dat de prijs van energie niet hoger zou uitvallen.”

Eigenaar en exploitant van de Houtkachel is de agrarische natuurvereniging De Âlde Delte uit Opsterland. Om de risico's te verminderen werd voor de exploitatie de besloten vennootschap Delta T. Bio Energy opgericht en voor het aanleveren van de houtsnippers de stichting BOOM, een afkorting die staat voor BeheersOrganisatie Organisch Materiaal. De houtsnippers worden van boerenland gehaald en 'om niet' aangevuld met materiaal van de gemeentelijke snoeidienst en Iepenwacht.

Houtwallen in het Westerkwartier: een dankbare bron voor biomassa. (foto: Marieke Tiekink, gemeente Opsterland)

ALLEEN MAAR VOORDELEN

Een biomassa-installatie heeft veel meer voordelen dan je op het eerste gezicht zou denken. De milieuvoordelen zijn natuurlijk evident, maar ook landschappelijk, recreatief en sociaal-economisch valt er voor verschillende partijen fors te winnen. “Het landschap van het Westerkwartier nivelleerde en er was achterstallig onderhoud”, vertelt Marieke Tiekink van de gemeente Opsterland. De biomassa-installatie geeft een goede impuls aan herstel van het landschap, doordat het hout nu ineens weer economische waarde heeft. Dat is in dit gebied geen luxe, want agrarisch ondernemers kunnen hier geen aanspraak maken op Programma Beheer. Boeren zijn weliswaar verplicht om de houtwallen en elzensingels in stand te houden omdat ze planologisch beschermd zijn, maar ‘slijtage’ van het landschap is toch overal zichtbaar.

“Het is goed voor de boeren, maar het past ook goed in het streven van Opsterland om een klimaatneutrale gemeente te worden”, vult wethouder Wietze Kooistra aan. Andere voor de gemeente interessante ‘bijeffecten’ zijn een verhoging van de werkgelegenheid. In het Interregproject van Dirk de Boer is berekend dat lokaal geproduceerde energie zes keer meer werkgelegenheid brengt dan importenergie. Zo zijn (vak)mensen nodig voor het snoeien van de houtopstanden, het verwerken van de snippers en voor het onderhouden van de installatie. Hier komt bij dat geldstromen niet naar een oliesjeik of Russische gasbaron verdwijnen, maar de regionale gemeenschap en daarmee de lokale welvaart ten goede komen. En natuurlijk heeft aan aantrekkelijk, goed onderhouden landschap, positieve effecten op de recreatiesector. Al valt te constateren dat de toestroom van ‘toeristen’

De auteurs van dit artikel, Derk-Jan Stobbelaar en Edgar J.G. van Groningen, zijn respectievelijk docent Natuur en Landschap bij de opleiding Bos en Natuurbeheer van Van Hall Larenstein in Velp en Makelaar Duurzame Ontwikkeling en onderzoeker Duurzame Energie & Groene Grondstoffen aan de CAH Dronten. Stobbelaar is ook programmaleider van het Groene Kenniscoöperatie Programma Natuur en Landschap; hij is bereikbaar onder telefoonnummer 026-3695826 en via e-mail (Derk-Jan.Stobbelaar@wur.nl). Van Groningen is bereikbaar onder nummer 0321-386100 of via gre@cah.nl

Frans Postma, voorzitter van De Âlde Delte: ‘Professionals komen van heinde en verre om de installatie te bekijken.’ (foto: Derk Jan Stobbelaar)

Wilt u meer over het onderwerp lezen?

Hier zijn wat leestips en bronnen:

- Het Interregproject North Sea Bio-Energy heeft een eigen website: www.northseabioenergy.org
- Interessante literatuur is *Energie à la carte - de potentie van biomassa uit het landschap voor energiewinning* van Spijker e.a. Dit Alterra-rapport uit 2008 is te raadplegen via www.alterra.nl (klik op de hoofdpagina op de link 'Alterra-rapporten' en zoek daarna naar rapportnummer 1679).
- Ook aanbevolen: *Factsheet Energiewinning uit Landschapsonderhoud*, als pdf-bestand beschikbaar via www.senternovem.nl (tik 'landschapsonderhoud' in de zoekbalk op de hoofdpagina).

nog vooral gericht is op de houtkachel-zelf; professionals van heinde en verre komen inmiddels de installatie bekijken, zo vertelt Frans Postma, voorzitter van De Âlde Delte.

KANSEN VOOR VERDERE GROEI

Om het gehele jaar rond warmte te kunnen leveren, heeft de energie-installatie vierhonderd kilometer houtwal en elzensingels nodig, die in een vijftienjarige rotatie afgezet worden. Om de vervoerskosten en milieubelasting laag te houden, wil de natuurvereniging eigenlijk alleen hout uit een straal van tien kilometer gebruiken. Binnen die straal is 1.500 kilometer houtwal aanwezig. In heel

Noord Nederland staat 7.000 kilometer houtwal en elzensingel. Een idee met potentie dus!

Dirk de Boer geeft aan dat voor het starten van een dergelijk project het vooral van belang is een grote afnemer van warmte te vinden. Die is er eigenlijk altijd wel: een zwembad, een bejaardentehuis, een zorginstelling, enzovoort. Na een goede plek voor de installatie gevonden te hebben (dichtbij is prettig, want het aanleggen van de warmtebuizen kost veel geld) moet de aanvoer van het hout geregeld worden. Daarvoor is een beheerplan van de aanleverende boeren essentieel. Dat is niet alleen om een constante stroom houtige biomassa te hebben: zonder beheerplan wordt snoeihout namelijk als afval beschouwd. Verbranden daarvan vereist lastige vergunningen. Wanneer je echter met een beheersplan kunt aantonen dat je hout teelt voor energieproductie, kunnen de regels soepeler zijn. Subsidies worden soms verstrekt door SenterNovem, dat vooral op innovatieve aspecten let, waardoor alleen vernieuwende projecten gesubsidieerd worden. "Dat is jammer", zegt Dirk de Boer, "want subsidies op standaardtechnieken die zichzelf bewezen hebben zijn in het geval van houtverbranding vele malen verstandiger". Zijn stelling is dat de beheerskosten via de SAN voor onderhoud van vierhonderd kilometer over dertig jaar gerekend vele miljoenen kost. Met een investeringssubsidie van 400.000 euro kan een bio-energiecentrale

Warmte, het gehele jaar rond (foto: Derk Jan Stobelaar)

zichzelf bedruipen en kan voor dezelfde hoeveelheid houtwal het beheer geregeld zijn.

Verder, zo is de ervaring van wethouder Wietze Kooistra, is een goede, beeldende communicatie onontbeerlijk. Een deel van de plaatselijke bevolking mort omdat ze denkt dat er gesnoeid wordt om de houtkachel te laten branden. De boodschap dat het juist andersom is (de houtkachel zorgt ervoor dat het landschap onderhouden blijft) wil er bij een aantal mensen niet in. Communicatie waarin de rotaties worden uitgelegd en waarin wordt getoond hoe snel houtwallen weer hergroeien, kan hierin volgens hem zeer behulpzaam zijn.

Bedreigingen zijn er natuurlijk ook. De prijs voor energie is gekoppeld aan de gasprijs en die keldert op dit moment. Ook komt er nieuwe regelgeving aan met betrekking tot de uitstoot van fijnstof. Mocht die echt zo streng worden als aangekondigd, dan ziet het er niet goed uit voor dit type centrales, net als voor zovele andere installaties overigens.

Al met al zijn echter de voordelen van de installatie zo groot dat andere partijen geïnteresseerd raken. In de regio Amersfoort/Leusden denkt een groep van bestuurders, ambtenaren, agrarisch ondernemers, kennis- en onderwijsinstellingen, landschapsbeheerders, adviseurs en een projectontwikkelaar

bijvoorbeeld na over de toepassing van houtige biomassa uit natuur- en landschapsbeheer voor warmteproductie in een nieuwbouwwijk. Want ook hier ziet men toekomst in de combinatie van landschapsonderhoud, verminderde CO₂-uitstoot en versterking van de lokale economie.

DE JONGE GENERATIE

Deze omschakeling vraagt om nieuw ondernemerschap van boeren, gemeenten en natuurbeschermers. En daarom schuilt er voor het groene en agrarisch onderwijs ook een uitdaging in deze nieuwe vorm van energieproductie. Groene onderwijsinstellingen hebben vanuit hun tradities veel kennis over en ervaring in natuur- en landschapsbeheer. De natuur en het landschap door een energiebril bekijken vraagt echter om nieuwe competenties. Daarnaast zal de toekomstige agrarische ondernemers bijgebracht moeten worden dat landschapsonderhoud vanuit bedrijfseconomisch perspectief een interessante inkomensbron kan zijn. De grote uitdaging voor de onderwijsinstellingen ligt dus in het stimuleren van denken buiten de gebaande paden.

Belangstellend bezoek bij de biomassa-installatie in Beetsterzwaag. (foto: Derk Jan Stobbelaar)